

مختصر جغرافیای کاشان

تألیف عبدالحسین سپهر

به کوشش ایرج افشار

بسم الله الرحمن الرحيم

این رساله در جغرافیای کاشان نوشته ملک المورخین از خاندان سپهر کاشی است. نسخه اصلی آن با خط خوردگیها و اصلاحات متعلق است به کتابخانه ملی و توسط آقای عبدالله انوار در فهرست آنجا مورد معرفی قرار گرفته است. چون اطلاعات مندرج در آن، مقداری، مکمل کتاب «آة القاسان» در تاریخ کاشان تألیف عبدالرحیم سهیل کاشانی است که دوبار به چاپ آن به انضمام قسمتی از یادداشتهای جناب آقای اللهیار صالح درباره کاشان اقدام کرده ام اینک درین مجله به چاپ رسانیده می شود.

پروفسور کاظم انصاری * * *

چون امروزه معارف ایران بوانتظہ اقدامات حضرت اشرف آقای وثوق الدوله رئیس الوزراء و جناب مستطاب نصیر الدوله وزیر معارف و اوقاف از حسیض و بال به اوج کمال رسیده و دانشمندان را قدر گذارند و هنرمندان را بر صدر نشانند و بازار هنر را رواج و کالای دانش در ابتهاج است چیزی نگذرد که به واسطه اقدام این دو وزیر هنر پرور معارف ایران سر بر آسمان رسانیده جهول در کنج خمول و خذلان نشینند و هنر ورسیم وزر به رایگان برد، چنین کنند بزرگان چو کرد باید کار.

این بنده عبدالحسین لسان السلطنه ملك المورخین کاشانی که خوشه چین آن خرمن و گلچین آن چمن هستم در مدت مأموریت خود به کاشان برای اینکه خدمتی به هموطنان خود نموده باشم به نوشتن تاریخ کاشان مشغول شده و برای نوبادگان دبستان «مختصر جغرافیای کاشان» را در بیست و هفتم شهر جمادی الاول سنه ۱۳۳۸ شروع نمودم تا اطفال از دانستن جغرافیای وطن خود آگاه باشند.

***

کاشان یکی از بلاد قدیمه ایران است. شرافت این شهر همین بس که بهدار المؤمنین خوانده می شود. بعد از آنکه به تصرف اعراب آمد اهالی پیرو مذهب شیعی شدند و در اعتقادات آنها خللی پیدا نکرد. قبرا بولؤلؤ که بابا شجاع الدین گویند در کاشان است. قادر فینی که یکی از شعرای اهل بلد بوده گفته:

کاشان و دین و چشمه فین و شجاع دین
منعش مکن کسه مطبخ شاه ولایت است
بهر جهت در روز وفات عمر سابقاً عید بزرگ می گرفتند.

سبب تسمیه کاشان

در تسمیه کاشان سخنها رفته. گویند خواهر مالك اشتر صحابی شالوده بنای این شهر را با کاه نمود. کاه فشان کاشان شد. این سخن سخیف است زیرا که در اغلبی از کتب متقدمین اسم کاشان مذکور می باشد. و این شهر از ابنیه قدیمه است. گویا سابقاً موسوم به «چهل حصاران» بوده و آثارش موجود است. عربها کاشان را قاشان (کذا) نامیده اند.

حدود کاشان

از طرف جنوب به خاک اصفهان و از طرف شمال تم و از طرف مشرق به

سیاه‌کوه و از طرف مغرب به جبال نیاسر و اردهال پیوندد.

آب و هوای کاشان

آب و هوای کاشان گرم و خشک است. بجهت مجاورت بادریای نمک و ریگ، بادهای سخت و بد می‌وزد و سختی زمستانش دوماه بیشتر طول ندارد و برف کمتر می‌بارد و گوشت در تابستان خیلی زود فاسد می‌شود.

وضعیت کاشان

اهالی شهر به واسطه اینکه آب از خانه‌های آنها بگذرد خانه‌ها را گود کرده‌اند. و چون تابستان کاشان گرم است زیر زمین و سرداب‌های عمیق کنده‌اند قرصی است و در بعضی از خانه‌ها برای آب چاهها دارند. چهل ذرع طناب‌خور دارد.

خاک کاشان خیلی سفت و قرص و محکم است. می‌توان گفت از خشت پخته بعضی ولایت دیگر محکمتر است. چنانکه ابنیه قریب به هزار سال دیده می‌شود که عیب نکرده است.

دور باروی شهر کاشان

تقریباً دور باروی شهر کاشان يك فرسخ می‌شود. محله پشت مشهد که پیرونی است علیحده از يك فرسخ دوره کاشان می‌باشد. سابقاً تمام درونش خندق بوده و اهالی خندق را پر کرده باغ و خانه‌ها ساخته زراعت می‌نمایند. برجهای سابق اغلب باقی است. هفت ذرع طول دارد.

زبان کاشان

کاشانیان مانند سایر بلاد ایران زبان فارسی معموله را حرف می‌زنند.

اما لهجه مخصوص دارند و در بعضی دهاتش لغات پهلوی را بیشتر استعمال می نمایند.

جمعیت کاشان

جمعیت شهر کاشان سابق هفتاد هزار نفر بود. بواسطه تعدی اشار که بعضی جلای وطن نمودند و از قحطی امراض مختلفه سه سال قبل، امروزه سی هزار نفر و کسری جمعیت بیشتر ندارد.

غله کاشان

غله کاشان گندم و جو و جو ترشه می باشد. بیشتر در گرمسیر گندم، در سردسیر جو به دست می آید. چون گندم کاشان کم است خوراک اهالی بیشتر از آرد جو می باشد. نان جو کاشان خیلی خوش خور است. بعضی سنوات هم غله خود کاشان کفاف نمی دهد از عراق گندم وارد می نمایند. خوراک اهالی به چهار هزار و چهارصد من تبریز روزی می شود. در موقع احتیاج ذرت و ارزن را نان می سازند.

آب مشروب کاشان

اهالی در خانه ها آب انبار دارند. آب انبارهای بزرگ در محلات ساخته اند. زمستان آنها را پر کرده در تابستان استعمال می نمایند.

بهرین محصول کاشان

خرپوزه و انار و هندوانه های خوب و جوزاوند و گلاب و عطر و گل سرخ قمصر و غیره، و منسوجات ابریشمی کاشان مشهور تمام عالم است.

موقع کاشتن غله کاشان

در کاشان برای زراعت دو فصل دارند. یکی صیفی و دیگری شتوی. سه فصل می کارند: جو بهاره که جو درشه که اصطلاحاً ترشه می نامند. جو تابستانی، جو ترشه را قبل از پائیز می کارند. حاصل گندم از یک تاده و تا چهل پنجاه می شود. چهل روز از حمل گذشته جو به دست می آید.

محصول زمینی

گندم، جو ترشه، ارزن، ذرت، بادنجان، خیار، خیار چنبر، گرمک، طالبی، خربوزه، هندوانه، دستنبو، بادنجان، گوجه فرنگی، کدو، سیب زمینی ترشی، فلفل فرنگی، اسفناج، چغندر، شغلم، کلم، پیاز، جعفری، تره - که اوراکال گویند - طرخان، شوید، نعناع، ریحان، تربچه، گشنیز، باقلی، بابونه، کاکوتی، زرین گیاه - که اوراکنکرماسست می نامند -، پونه، زول، شوید کوهی، کنگر، ریواس، بامیه، شبدر، شنک، کرفس، کاسنی، شاتره، قازیاتی، خشخاش، پسته زمینی.

محصول سردرختی

انگور، انار، انجیر، زردآلو، هلو، ترقش، شلیل، شفتالو، سیب، آلو، توت سیاه، توت سفید، آلوچه، گیلاس، آلوبالو، گردو، بادام تلخ، بادام شیرین، فندق، پسته، به، سنجد، سماق، زرشک، تمشک، زالزالک، عناب.

گل‌های معموله کاشان

گل سرخ، گل مخملی، گل پیوندی، گل زرد، گل دو آتشه، گل سفید، گل یاس، گل مشکبجه، شبو، خرزهره، صدف، لاله عباسی، گل میمون، گل ابریشم،

گل عطر، لاله خروس، میخک، طاوسی، ناز، شمعدانی، گل اطلسی، شقایق، همیشه بهار. جدیداً از گل‌های اروپا هم در بعضی خانه‌ها و باغات بار آورده‌اند.

اسامی امامزاده‌های کاشان

در کاشان مراقد و بقاع متبرکه که امامزاده و اولیاء و اوتاد بسیار است، اسامی امامزاده‌ها [ی] معروف از قرار ذیل:

پنجه‌شاه، قدم‌گاه علی، شاه یلان، امامزاده درب‌زنجیر، نمازاده سلیمان، شاهزاده جعفر، طاهر منصور، قاضی اسدالله، سلطان امیراحمد، امامزاده امیرنشانه، زیارت سرخی‌جان، زیارت گلچانه^۱، دربشت‌مشهد کاشان حضرت حبیب بن موسی، زیارت دربحوض، باباشجاع بین راه‌فین، آخوندفیض، زیارت هفت‌تن، زیارت چهل‌تن، مقبره خلدآشیان محتشم. اینها غیر از امامزاده‌های دهات است.

اسامی قنوات که وارد شهر میشود

قنات محمود آباد وقفی، قنات عبدالرزاق خان وقفی، قنات مهذب آباد وقفی، قنات صاحبی وقفی و غیر وقفی، قنات میرباقر وقفی، قنات دولت آباد وقفی، هشت طاق آب‌فین وقفی، در وقت لزوم از آب قصر و قهرود هم خریداری کرده به شهر می‌آورند.

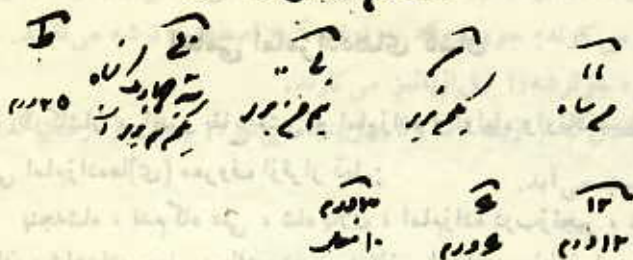
اسامی اوزان کاشان

یک خروار کاشان چهل من تبریز، من شاه دومن تبریزست؛ صد درم بیست سیر، پنجاه درم ده‌سیر، دوازده درم دوسیر و نیم، شش درم یک‌سیر و

۱- در اصطلاح امروز گلچانه تلفظ می‌شود. (استفسار از اللهیار صالح)

چهار مثقال، سه درم ده مثقال.

دروازه‌های ایران کاشان

اسامی دروازه‌های شهر کاشان

دروازه دولت ، دروازه عطا ، دروازه اصفهان ، دروازه حاج جمال ،
دروازه فین ، دروازه مهریق آباد ، دروازه لنگر ، دروازه ملک آباد ، دروازه
چند سال است راه گذر شده مشهور به دروازه حاج میرزا ابراهیم خانی.

دروازه‌های پشت مشهد خارج از شهر

دروازه ده ، دروازه غدیر ، دروازه یحیی آباد.

اسامی محلات کاشان

محلّه پنجه شاه ، محلّه میدان کهنه ، محلّه دروازه فین ، محلّه سلطان
امیر احمد ، محلّه ترک آباد ، محلّه طاهر منصور ، محلّه دروازه اصفهان ،
محلّه درب بلان که او را درب ولان گویند ، محلّه یهودیها ، محلّه سرپله ،
محلّه سرسنگ ، محلّه سه سولک ، محلّه پای قبان ، محلّه درب زنجیر ، محلّه
تختراور ، محلّه چاله پرسک ، محلّه میدان ولی سلطان ، محلّه قبرستان درب

باغ، محله کلههر، محله پشت عمارت، محله پای منار، محله کوچه باغ، محله ملاقطب، کوچه نه‌چم، محله سرخیجان، چاله عدسی.

وضع‌زندگانی اهل شهر

سابقاً تمام اقسام نعمتها در کاشان فراوان و ارزان بود. سنوات اخیره بواسطه تعدیات اشرار نصف خلق از میان رفتند و کم‌آبی... شد. اغلبی از اهالی تمام سال را آردگندم و جو درخانه‌ها دارند. با اینکه ملاک هم نیستند نان خانه می‌خورند. مابقی اذرب دکان خبازی خریداری نان می‌نمایند.

فراست اهالی کاشان^۲

اهالی کاشان به کثرت هوش و فراست و حافظه معروف می‌باشند. در هر علم و فن که زحمت بکشند اول شخص می‌شوند. همه نوع فضلا و شعرا و ادبا و حکما و فقها از کاشان برخاسته. ۳ هر شاگرد کاشانی که برای تحصیل به اروپا رفته سرآمد سایر شاگردان شده‌اند که معروف می‌شوند.

آواز

اهالی کاشان بواسطه گرمی و خشکی هوا صوت خصوصاً اغلبی باحسن هم می‌باشند. همیشه اطفال خوش‌آواز در کاشان بسیار هستند.

مالیات کاشان

مالیات کاشان از مستقیم و غیرمستقیم و دخانیات و «باندول» و تلگرافخانه نقدی و جنسی دوسال بالغ صد هزار تومان می‌شود.

۱- بعد از کم‌آبی يك كلمه خوانده نمی‌شود. ۲- اصل: کاشانیان ۳- اصل: خواسته

مدارس جدید کاشان

مدرسه دولتی مجانی چهار کلاسه، مدرسه محمدیه و مدرسه وحدت بشر، مدرسه فتوت، مدرسه کلیمی ها، دویاب مکتب هم دارد.

مدارس قدیمه کاشان

مدارس قدیمه طلاب نشین که سابقاً طلاب در آن مدارس بوده تحصیل علوم می نمودند و حال متولیان وقف عایدی وقف را خود میل می فرمایند و یک نفر محصل در مدرسه نیست از قرار ذیل است:

مدرسه آقا بزرگ، مدرسه شاه [یا] سلطانی، مدرسه درب ولان، مدرسه محمد صالح بیک، مدرسه میانه چال که در چهار سوی بازار کاشان است، مدرسه حاج محمدحسین مشهور به تبریزپها، مدرسه سرخیجان.

اسامی مساجد کاشان

مسجد شاه، مسجد آقا بزرگ، مسجد درب ولان، مسجد درب ورده، مسجد گذر صدره، مسجد دروازه اصفهان دویاب: مسجد سرخیجان، مسجد درب شومال خانه، مسجد جمعه، مسجد بالا بازار، مسجد میدان، مسجد گذرنو، مسجد بازار مسگرها، مسجد کوچه زاویه، مسجد حاج ملامحمد حسین نظنز، مسجد گریچه، مسجد سلطان امیر احمد، مسجد سرپله، مسجد کوچه رنگرزان شهره، مسجد سرسنگ، مسجد گذر بابا ولی، مسجد میان دره، مسجد گذر حاجی، مسجد چاله حاج سید مرتضی، مسجد ترک آباد، مسجد حاج میرزا مهدی، مسجد گذر محمد صالح بیک، مسجد قبرستان درب باغ، مسجد پشت عمارت، مسجد چهارسوکه خراب شده، مسجد درب آب انبارخان، مسجد طاهر منصور، مسجد کلهر، مسجد کرسی، مسجد درب

زیارت حبیب ابن موسی که در پشت مشهد واقع است. چند مسجد دیگر هم در پشت مشهد دارد.

جنس وارده به کاشان

از راه روسیه همه نوع و از راه بمبئی وارد کاشان می شود.

اجناس صادره کاشان به سایر بلاد ایران و اروپا

تنباکو، قالی، قالیچه، زیلو، روفروشی و ناطنی (؟)، مخمل، پنبه، مغز بادام، گردو، ترشاله، کرباس اغلب زنهای پشت مشهد بافت می نمایند. بعلاوه از استرک جوشقان و سایر بلوک کاشان هم کرباس و چادر شب ارزان می بافند و به شهر آورده می فروشند، ریسمان شهری، طناب، قطنی، مله خصوصاً پشت مشهد می بافند، جنس شعر بافی، مس ساخته، گلاب، عطر گل سرخ، انار، دستمال ابریشمی، تریاک، نوار، ابریشم رنگ کرده، ریسمان رنگ می شود الوان، لاجورد، زاج، خصوصاً پارچه های بیدگلی، سابقی قدکهای بیدگلی نهایت خوب و برای وزراء فرستاده می شد، حالیه گاه گاهی دیده می شود. حالیه آن قدکهای بسیار خوب دیده نمی شود. بافندگان در این چند ساله سختی کاشان از پا رفته و مردند. *گاه مطالعه و مطالعات علمی*

پوست دباغی شده معروف به تیماج، پوست دباغی نشده بزیابره اغلب خریده به خارج شهرها می برند.

اسامی تکایای کاشان

تکیه سرسنگ، تکیه طاهر منصور، تکیه ترك آباد، تکیه گذرحاجی، تکیه میدان کهنه، تکیه محله سرپله، تکیه صالح بك، تکیه پشت

مشهد که در صحن زیارت حبیب ابن موسی (ع) نهایت با آیین بسته می شود
بعلاوه درب حوض پشت مشهد هم خوب با آیین می بندند، تکیه درب
اصفهان، تکیه درب آب انبارخان، تکیه مرحوم حاجی محمد جعفرخان، تکیه
قبرستان درب باغ، تکیه گذر بابا ولی، تکیه گذر صدره، تکیه قاضی اسد
تکیه درب ورده، تکیه گذر حاجی، تکیه پنجه شاه.

اسامی دهات کاشان

فین بزرگ [و] کوچک، حسن آباد، لتجر، خم دره کزه، سه ده، مرق،
نیاسر، علوی، حسنا رود، کویر، شریف آباد، نشلج، ازناوه رود، کله، ارمک،
اسحق آباد، رهق، ون، وادقان، قه، سار، جوشقان و لاستان سراره،
استرک، طاهر آباد، راوند یزدل، مشکان، احمد آباد، نصر آباد، علی آباد،
نوش آباد، آران، بیدگل، ابوزید آباد، نصر آباد جیرو، قمصر، گچ کان،
قالهر، خرم دشت، مزرعه نو، قهرود، کاغذی، هسکویه، سرنج، بالا عباس
آباد، لنکان، خنکه، جعفر آباد، وارونق، خوانچه، آب شیرین، شوراب، ده نار،
تجرکان، قمرود، سورا آباد، بدیع آباد، چنار سنجد، هسه، دوک، فرح آباد، سلیم
آباد، برز آباد.

مالیات مستقیم کاشان

۴۹۱۴۴۷ قرآن ۱۰۱۶۵۸ جومن تبریز ۸۳۰۸۹ کاه من تبریز

مسافت کاشان تا طهران و اصفهان

مسافت کاشان تا اصفهان چهل و چهار فرسخ می باشد و تا قم شانزده

دو کلمه خوانده نشد

فرسنگ و تاطهران چهل فرسخ است. مسافر کاشان به این ولایات با قاطر و شتر و اسب و الاغ و گاری و کالسکه و اتومبیل می‌توانند حرکت کنند.

اسامی بازیهای که مابین اعوام متداول بود

پنجره بازی - باقلی بچندمن - توپ بازی - الكدولك بازی - كبوتر بازی - بادبادك - خروس بازی - میمون بازی - قوچ بازی - شیر یا سگ - قاب بازی - آب بازی - كت بازی معروف كت بچه - تپل بازی - قایم دنگ معروف سرگذاری - کلسی ابریشم - گاو زرد میرعلا - بازی لال یا حرام معروف بحوض علی - پارتی بازی - بازی اتل متل - قوطی بازی - هسه بازی - گردو بازی - شك بازی (؟) - تخم مرغ بازی - هندوانه بازی.

رنگ پشم و ابریشم

پشم و ابریشم را در کاشان به الوان مختلفه ثابتہ نباتی و معدنی رنگ می‌نمایند. رنگ سبز و قرمز را به جوهری که از اروپا می‌آورند رنگ می‌کنند.

کارخانجات شعر بافی

سابقاً هفت هزار دستگاه کارخانجات شعر بافی و ابریشم بافی در کاشان [د] که انواع البسه پشمی و ابریشمی از آن می‌ساختند. این اوقات سطره فقر و پریشانی کارخانجات فقط سیصد و چهارصد دستگاه شعر بافی مغول کار هستند. قالی بافی کاشان روبه ترقی گذارده است.

ابنیه کاشان

سه بنای بسیار عالی در کاشان، یکی مسجد خواجه عمادالدین و دیگری آب انبار خواجه تاج الدین و دیگری منار زین الدین که قریب سی ذرع ارتفاع آنست.

ویکی دیگر چهارسوئی پنجاه قدم به دروازه دولت از قدیم ساخته شده که سی و چهار ذرع شاه درسی چهار ذرع می باشد که به قول معمارهای کار کرده کاشان در هیچ مملکتی چنین چهارسوئی ساخته نشده و قوه هیچ معماری در ایران نبوده.

بانی آن سه بنای عالی سه برادر بودند از مردم شیروان و هر کدام از خود در کاشان بنائی گذارده اند. لکن چهارسوی درب دولت معلوم نیست که ساخته.

مشهور است از آن وقتی که آن سقف چهارسوی که پایه ندارد می ساخته اند درویشی از پائین راه گذار می رفته، هنگامی که زیر چهارسوی می رسد سر راست بنا از دستش می افتد. آن بنا صدا به درویش می زند که فقیر سر راست کار مرا بینداز بالا. آن فقیر هم خم شده سر راست را برداشته می اندازد. آن بنا به دست می گیرد و نگاه نموده و آن سر راست طلا شده. فوراً در مقابل بنا هم به درویش می گوید که فقیر دامنت را بگیر. آن هم دامن را گرفته، بنای مزبور با همان سر راست گچهایی که به سقف زده می تراشد. تکه تکه می ریزد در دامن آن فقیر. درویش هم می بیند گچهایی که تکه تکه به دامنش ریخته تماماً شمشهای طلاست. بهر جهت همدیگر را شناخته عشقی به همدیگر می رسانند و می رود.

این حکایات اهمیتی ندارد همه وقت روزگار مردان حق بوده اند. چشم بصیر حق بین می خواهد سیر این مطالب را بنمایند.

ویکی از ابنیه عالیه کاشان باغ شاه است که در فین کوچک واقع است. بنای این باغ از پادشاهان صفویه بوده. بعد از آن فتحعلی شاه تعمیر

کرده، عمارات عالیه و حمامهای باشکوه که از سنگ مرمرهای بسیار بزرگ نباشده. آب فین از آنجا می گذرد. تدریجاً خراب شده و خیلی از آن سنگهای مرمر عالی و درختهای کاج که باغ را تاریک نموده بود از میان برده اند. حالیه جز اسمی باقی نمانده است.

مسجد شاه کاشان از ابنیه مرحوم فتحعلی شاه قاجار سالی سه چهار هزار تومان وقفیات صحیحه دارد. چند سال است که هیچ به مصرف مدرسه سلطانی نمی رسد.

آثار قدیمه کاشان

در راه آران و بیدگل امامزاده ای می باشد معروف به امامزاده قاسم و بنای مرمت امامزاده از هفتاد سال قبل است.

سابقاً اطراف امامزاده خیلی آباد و صاحب ابنیه بوده. تمامش زیر ریگ پنهان شده. چندی قبل کاوشی نمودند عمارات سفید کرده پدیدار شد. آثار قدیمه در آن موجود است.

در راه فینیک تپه باشد موسوم به «سلیک». بعضی او را «سیاه الک» خوانند. در زیر تپه آثار قدیمه است. بعضی اشیاء هم از آنجا به دست آمده. خیلی کسان خواسته آنجا را حفر نمایند چون اجزه نبوده نتوانسته اند. احتمال می رود سابقاً آتشکده بوده.

آران و بیدگل و نوش آباد که قرای ثلاثه می نامند مقبره ملوک کاشان است. بنای آنها قبل از بنای شهر کاشان بوده. چندین هزار سال قبل دریا بوده. دریا خشک شده در محلش شهر بناشد. شاید بنای آران را یهودیان نهاده. زیرا که اصل اسمش «هرون دشت» است و این اسم از اسماء یهود است. در این سه بلوک آثار قدیمه بسیار است.

طبایع کاشان

اهالی کاشان بواسطه گرمی هوایش تبرید زیاد می کنند. صبح و عصر

میوه زیاد می‌خورند. به محض اینکه کسالت پیدا می‌نمایند می‌گویند از حرارت است و بر تبرید می‌افزایند و خون زیاد می‌گیرند. مثلاً از اغذیه حاره گریزانند. مثلاً در اغذیه لفل خشک نمی‌ریزند. در معالجات بیشتر ادویه ایرانی را استعمال می‌نمایند. اطباء کاشان هم موافق طبایع آنها تجویز ادویه ایرانی می‌نمایند. این است که بواسطه سوء معالجه اغلبی از مرضاء تلف می‌شوند.

حشرات کاشان

اقسام حشرات موزیه در کاشان زیاد است از قبیل رتیلا، و عنکبوت، و عقرب، هزارپا، مگس، و پشه، و مار، انواع کرمها، اقسام سوسکها، ملخ، زنجره، موش، ارزه که در کاشان تمام درب‌های اطاقها رامی‌خورد، بزمجه، سوسمار، موش صحرائی که او را «لغر موش» می‌گویند، انواع پروانه‌ها، قورباغه، خرچنگ کاشانیان او را کوچنگ نامند، دودنبه، حلزون، خرک‌خدا، مورچه، انواع زنبورها.

عقرب کاشان از تمام حشراتش موزی‌تر است و اقلاً در سال تابستان که عقرب زیاد دیده می‌شود در سال چند نفر تلف می‌کند. چند قسم است: سیاه، زرد، سلیمانی، عقرب جراه. درسیک می‌گویند عقرب پرنده دارد.

موهومات

کاشانیان موهومات خیلی اعتقاد دارند از قبیل غول و بیجه خوره، سحر، جادو، افسانه‌های قدیم، رمال، جفار، و هر مریضی که به مرض مبتلا شد بیشتر استعلاج از پیره‌زنها می‌نمایند.

کرم ابریشم

سابقاً دردهات گرمسیر کرم ابریشم پرورش می‌دادند و تخم کرم را از

خارجه و بلاد داخله تحصیل می نمودند. ازین راه تجارتس داخل می نمودند. سنوات اخیره بواسطه اینکه تخم نوغان اسلامبولی وارد می کردند و قلب بود ضرر عمده به این تجارت وارد شد. این سنوات عایدش خیلی کم شده. ابتدای خوابانیدن تخم کرم در برج حوت است که برگ تسوت شکفته شده باشد.

بوته کثیرا در اغلب از صحراهای کاشان می باشد و در مزرعه آرمک و کله و مرق و ورهق و ازناوه بیشتر از سایر نقاط دارد.

معادن کاشان

در دهات کاشان همه نوع معادن می باشد. معدن زاج و لاجورد و سنگ گچ و مرمر و سنگ آسیاء و نمک سابقاً معروف بود. معادن ذیل را مؤلف کشف نمود.

معدن طلق در آران، آب معدنی در زیر قمصر، معدن طلق در کجکان، خاکی است براق مانند اکلیل در رودخانه شریف آباد، در جبال اطراف شریف آباد یا قوت سوخته، خاک قرمز در کجکون، معدن طلق در کوه کجکان، خاک سرخ رنگ در مزرعه روئیده نیاسر، معدن پادزهر و یا قوت خوراکی در ابوزید آباد، و زیره نیز در ابوزید آباد است، معدن گوگرد در حوالی بندر عباس قهرود، و در نیاسر خاکی است شبیه به اکلیل، در جوشقان قالی کوهی است موسوم به کوه سرخ معدن طلا و زغال سنگ دارد، در قهرود معدن دراست که آن درها سه پهلو می باشد. مثل این است که تراشیده اند.

بعضی اشجار بارور

در کاشان بعضی اشجار، انار و انجیر و انگور می باشد که دو بار و سه بار در سال بار می دهند.

پشت مشهد

یکی از محلات بزرگ خارج کاشان است. جهت تسمیه به این اسم، این است که سابقاً زائرین مشهد مقدس حضرت رضوی علیه السلام از دروازه پشت مشهد از راه آران به زیارت می رفتند و بر راه آران بر جها که قراول خانه بوده هنوز پابرجا است.

آب کاشان

جهت مجاورت کاشان بادریای نمک آب کاشان مایل به شوری است و برای مزاج فایده کلی دارد.

حیوانات بارکش و غیره

شتر و قاطر، مادیان، یابو، اسب، الاغ، گاو، گوسفند، میش، بره، گوزن، شکار، تکه، قوچ کوهی، میش کوهی، خرگوش.

پرندگان

مرغ، خروس، کبوتر، قاز، اردک، هوبره، کبک، کبک دری، تیهو، مرغ، انجیر خوره، سار، گنجشک، بدویا، کلاغ، زاغچه، قوقو، کاکلی که او را چلو خوانند، ابابیل، ونچولک، سیسک، کلاغ، زاغچه، باز، قراقوش، چرخ، قرقی، کلاغچه ۲، هدهد که او را شانه بسر خوانند، سبزه قبا که سبزه مهره گویند، پرسکه، درخت سوراخ کن، بوقلمون، حواصل، کلنگه.

۱ - پرندۀ ای کوچک به نام ونچولک در کاشان هست

۲ - اصل : کلاغچه

کوچه‌های کاشان

وضعیت کوچه‌های کاشان بسیار بد است. سابق سنگ‌فرش بوده. چون حراب گردیده تمام کوچه‌ها پست و بلند شده. درتابستان گرد و خاک و در زمستان گل می‌شود. بعلاوه صاحبان خانه‌ها چاه‌های مبال خود را در کوچه ساخته‌اند. در شب عبور و مرور خیلی سخت است. فقط يك خیابان که محل اراپدرو طهران به اصفهان است دارد. آن هم ناقص.

عمارت دولتی در شهر کاشان نیست. حکومت و سایر ادارات خانه به کرایه می‌گیرند. عیب بزرگ این است که تا این اواخر اهالی مرده‌های خود را در شهر دفن می‌نمودند. منظره شهر يك قبرستانی را ماند. مقابر جاده عبور و مرور شده. از این جهت تولید امراض در شهر می‌شود.

صنایع و منسوجات

سابقاً صناعتین و صاحبان حرف در کاشان زیاد بوده و همه نوع صنعت و حرفت را به درجه کمال رسانیده بودند. این اواخر بواسطه فقر و پریشانی روی به انحطاط نهاده. مصنوعات و منسوجات معموله آنها از قرار ذیل است:

منسوجات ابریشمی و پشمی همه نوع، چادر مشکی، مخمل ابریشمی، قطنی، قدک، قلمکار، مله، نوار، کرباس، چادر شب، پارچه روفرشی، هولوه و قتیفه وطنی (؟)، و دستمال‌های ابریشمی و شال گردن و شالهای ابریشمی، گیوه، جوراب، تخت آجیده، جوراب پشمی و نخی و پشمی، زیلو، قالیچه برجسته، قلمدان، چاقو، انواع زرگری، ظروف گلی و لباس، انواع ظروف مسی که معروف ایران است، اسبابهای چینی و آهنی، صندلی و میز و درب چوبی، گچ‌بری بطور اکمل، حجاری روی سنگ مرمر تکمیل دارند، انواع حلویات و ساختن قندازشکر، کلاه نمدی و ماهوی و پوست، گلدوزی و پشم‌دوزی، قلاب‌دوزی و شیشه‌سازی و حصیربافی.

اسامی درندگان

درندگان کاشان پلنگ، یوزپلنگ، کفتار، گرگ، گورکن، شغال، روباه.

ادارات دولتی کاشان

اداره حکومتی، اداره مالیه، اداره عدلیه، اداره معارف، اداره اوقاف،
 اداره فوائد عامه، اداره ژاندارمری، اداره تلگرافخانه، اداره پستخانه،
 اداره نظمیّه، اداره تحدید تریاک، اداره دخانیات، اداره گاریخانه، اداره
 تلفونخانه.

انگلیسها هم اداره تلگرافخانه در کاشان دارند. گاهی هم یک ویس قونسول
 به کاشان می فرستند. سابقاً روسها هم در کاشان اگنت داشته. انگلیسها از
 کاشان تا اردستان و نیز تا طرق راه اصفهان سیم تلفون دارند. همچنین تا
 قم هم تلفون خصوصی دارند. در خود کاشان چهارده پانزده دستگاه تلفون در
 ادارات و خانه های اعیان می باشد.

اغذیه مطبوخ

پلوچلو، پلوشوید، پلورشته، پلو آلوبالو، پلو زردک، پلو به، پلو
 مخلوط به سیب زمینی، پلو ته چین، پلو عدس، پلو لوبیا، پلوشیرین از شکر
 و کشمش و خره او را پلو... گویند. نخود هم دارد، پلو گندم، پلو جو،
 او را پلوجه می نامند. در بعضی دهات هم پلوزرد نیز می سازند.
 دمی، کنه، دم پخت، چلو کباب، کوفته، برنج مالیده، کوفته
 شوید، کوفته ساق، کوفته کشمش دار، کوفته گندم، کوفته جو، کوفته زرد،

۱- کلمه ای شبیه «نثار»!

۲- زرت

۲- کلمه ای شبیه «تفتنگ»

کوفته ارزن، کوفته نخودچی، شفته ریزه که او را قیمة ریزه گویند، شفته نخودچی، شفته سماق، مسمن، مسمن، بادنجان، مسمن آلوبالو، مسمن قیسی خشک، مسمن آلو، مسمن آلوچه، مسمن کدو، مسمن بادنجان، قیمة نخود، قرمه سبزی، قرمه به، قرمه اسفناج، قرمه پوست هندوانه، قرمه کدوی سبز، تاس کباب، تاسکباب از پیاز وبه و سیب زمینی، قرمه خورش ماست، کباب برگ، کباب مچی، کباب ماست، کباب خراسانی، شامی کباب، هلو کباب، کباب دیزوئی، کباب حسینی که او را دیزی گویند، کباب تنوری فسوجن به اقسام.

آب گوشت نخود، آب گوشت لویبای قرمز و سفید، یخنی بادنجان، یخنی نخود یخنی سه قسم لویبای، لویبای بادنجان، یخنی کدو، یخنی اسفناج، یخنی به، یخنی سیب، یخنی آلو، یخنی آلوچه، یخنی قیسی، یخنی برگه یخنی کلم، یخنی عدس، یخنی ماش، یخنی چغندر، یخنی سرکه شیره و زردک، یخنی کالک.

آش برنج انواع دارد. ترشی هر نسوع به او می زنند، آش جو، آش رشته، آش ارزن، آش زرد، آش شولی این آشها را با سرکه و ماست و کشک هم می خورند.

کالجوش، اشکنه، حلیم بادنجان سرخ کرده، کدوی سرخ کرده، بورانی اسفناج، بورانی کدو، بادنجان، کوکوی سبزی، و شولی از آرد و اسفناج و سرکه می باشد.

به تازگی سیب زمینی را در طبخ استعمال می نمایند و لفل کوبیده و لفل فرنگی جدیداً در بعضی خانه ها متداول شده.

اطباء کاشان

در سابق و لاحق اطباء کاشان از روی طب قدیمه معالجه می نمودند و ادویة ایرانی استعمال میکنند. هر کدام هم که جدیداً از ادویة اروپائی تجویز می کنند از روی علم نیست. از این جهت هر ساله بواسطه سوء

استعمال آنها جمعی تلف می‌شوند.

پولهای حالیه رایج کاشان

پول سیاه نیکلی صد دینار و یکشاهی، قران چرخنی نقره و قدیمی، دو قرانی نقره چرخنی، پنجهزاری نقره و دهشاهی نقره، پنجشاهی نقره، شاهی سقید نقره، دو تومانی طلا، اشرفی طلا، پنجهزاری طلا، دوهزاری طلا، لیره عثمانی طلا، لیره انگلیسی طلا، منات طلای روسی، اسکناس خیلی کم استعمال میشود، امپریال طلا.

اسباب طرب کاشان

تار، کمانچه، سنطور، دنیك كه او را ضرب گویند، دایره، نی، طبل، شیور، نقاره سرنا که واقعاً هیچ شهر مثل کاشان تمام نمی‌زنند، سوتك، دونی.

حلویات کاشان

جوزاغند، سوهان دو نوع، آب نبات، قرص، پشمك، روح افزا، نیم شکر، باقلوا، سوهان سوخته، گز، نقل به انواع و اقسام، نان قندی، نان برنجی، کلوچه، شربت نارنج، شربت لیمو، سکنجبین، شربت آلبالو، مربای بالنگ، مربای زرشك، مربای پوست پسته، مربای کدو، مربای چغندر، مربای آلو.

علماء حالیه کاشان

حجة الاسلام آقای ملاحیب الله سنش بالغ بود. قریب یکصد

و پنجاه کتاب تألیف و رساله تصنیف کرده. رساله تقلیدش به طبع رسیده.
 دیگری حجة الاسلام آقای حاج میرزا شهاب الدین نراقی
 حجة الاسلام آقای سید محمدرضا مجتهد پشت مشهدی
 و آقای میرزا ابوالقاسم نراقی
 و آقای سید محمد مجتهد موسوم به آقا سید محمد
 مرحوم حاج سید ابراهیم تاجر بروجردی.
 از جمله آقای آقاشیخ محمود در مدرسه سلطانی طهرها نماز میخواند
 سنش قریب به شصت و پنج سال
 آقای آقا نظام الدین مجتهد پشت مشهدی
 آقای آقا سید محمد شریعتمدار
 حاج شیخ محمود معروف حاج سید آقا بزرگ
 میرزا ابوالقاسم پسر حاج میرزا محمود
 آقا سید محمد حسن پسر حاج میر ابوالقاسم
 آقای میرزا مجیدالدین نراقی
 آقا شیخ محمد نواده مرحوم شیخ عبدالغفور
 آقای مهدی نراقی
 آقا نورالدین ضرابی
 آقا سید احمد نواده مرحوم آقا سید حسین مجتهد
 حاج شیخ جعفر نراقی
 آقا جعفر پسر مرحوم ملا رمضانعلی
 آقا سید احمد ثقه الاسلام

علماء و فضلا و حکما و شعرای کاشان

از آن جمله ملا محسن فیض، محمد بن مرتضی مدعو به محسن
 ملقب به فیض از علماء عهد شاه عباس صفوی است. دوست کتاب تصنیف
 و تألیف کرده و در سنه ۱۰۶۵ برای تکمیل علوم به شیراز رفت. پس از

آن مراجعت به کاشان [کرد و] در آنجا وفات یافته. قبرش بیرون دروازه معروف به آخوند فیض میباشد. اخفاد او در کاشان جمعی میباشد.

ملا مهدی نراقی - ملا مهدی بن ابی ذر مجتهد نراقی جدسلسله نراقی کاشانی از نراق به کاشان آمده ساکن شد. اغلبی از علوم را در اصفهان تحصیل کرد. سرآمد عهد خود گردید. در عهد سلطنت فتحعلی شاه حیات داشت. چندین کتاب و رساله نوشته. قصاید و خطب عربی دارد. قبرش در قسم می باشد.

حاج ملا احمد حاجی ملا احمد مجتهد پسر ملا مهدی نراقی از بزرگان علمای عهد محمد شاه قاجار است. برای تکمیل علوم به عتبات عالیات رفت. بعد به مکه مشرف شده مراجعت به کاشان نمود و ملجاء اهالی شد کتب بسیار تألیف و تصنیف نمود.

حاج ملا محمد مجتهد - حاج ملا محمد پسر حاج احمد نراقی از بزرگان فتهای عهد ناصر الدین شاه است. نفوذ کاملی داشت. در اواسط سلطنت ناصر الدین شاه در کاشان وفات کرد. نعش او را به عتبات عالیات بردند.

حاج میرزا فخرالدین مجتهد - حاج میرزا فخرالدین ابن مرحوم حاج ملا محمد مجتهد از علمای بانفوذ دوره ناصرالدین شاه بود. قریب به هفتاد سال از عمرش گذشت و در اوائل سلطنت مظفرالدین شاه در کاشان وفات یافت. نعش او را حمل به عتبات عالیات نموده اند.

سید ابوالرضا - سید قاضی ابوالرضا فضل الدین علی علوی حسینی کاشانی از فضلا و اتقیاء است. حافظ احادیث بود و طبعی غرا داشت.

شیخ عبدالرزاق - شیخ عبدالرزاق کاشانی جامع علوم ظاهر مرد باطن بود. شیخ محی الدین اقرار به کشفیات او نموده. تفسیر اصطلاحات صوفیه را نوشته. شرح فصوص الحکم از اوست.

نصیر الملة علی کاشانی- نصیر الملة والدين علی کاشانی معروف به حلّی با ملاقطب الدین معاصر بود، در حکمت و فقهات یگانه عهد خود. شرحی بر تجرید و برطوالع بیضاوی و شمسیه نوشته. متجاوز از هشتاد سال از عمرش گذشت.

شرف الدین- شرف الدین انوشیروان بن خالد بن محمد کاشانی. بعضی او را قمی دانند. به وزارت مستتر شد خلیفه عباسی و سلطان محمود غزنوی رسید. عاقل و عالم و شیعی مذهب بود. حریری، مقامات را به نام او نوشته. در سنه ۵۳۱ وفات کرد. کتاب نفثة المصدور از تألیفات اوست.

معین الدین- معین الدین ابونصر احمد کاشانی شیعی مذهب و متبحر در علوم بود. در عهد محمود بن سلطان محمد ملک شاه به مقام منشی گری و مستوفی الممالکی و وزارت رسید. به دست ملّاعین شهید شد. پسرش فخر الدین و نواده اش معین نیز به مقام وزارت رسیدند.

بابا افضل- بابا افضل الدین ابن خواجه عباسی از نواده های خواجه نصیر الدین و از اولیاء است. مزارش در کنار مزرعه بالای ساریان از توابع کاشان واقع است. گویا در عهد هلاکو خان مغول وفات کرد.

مولانا حسن- مولانا حسن کاشانی شاعر نامدار و از چاکران حیدر کرار است. اصلاً کاشانی و مولداً آملی است. سه سفر به مکه رفت و از آنجا به نجف اشرف و قصیده در مدح آن حضرت عرص کرد. شعر اولش این بیت است.

ای زبده آفرینش و پیشوای اهل دین

وی زعزت مادح بازوی تو روح الامین

آن حضرت را در خواب دید که به بصره پرود و از مسعود ابن افلق که از غرق نجات یافت و هزار دینار نذر ما نمود دریافت کن. برفت و بگرفت. تخلص حسن کاشی بود.

سپهر مؤلف ناسخ التواریخ- میرزا محمد تقی لسان الملک متخلص سپهر پسر

ملاعلی از طایفه ضرابی یکی از بزرگترین مورخین و ادباء و شعرا و ایران است. به این واسطه در دربار دولت به مقام عالی رسید. دورهٔ نسخ‌التواریخ را به اتمام رسانید. در قوانین شعر بر اهرین العجم را نوشت. طرف توجه سلاطین ایران و پادشاهان هند بود. ولادت آن مرحوم در سنهٔ ۱۲۱۶ در کاشان، وفاتش در سنهٔ ۱۲۹۷ در طهران است. در نجف اشرف مدفون شد. ماده تاریخش «میرزا تقی سپهر لسان الملك» می باشد.

لسان الملك ثانی - میرزا هدایت الله لسان الملك پسر میرزا هدایت الله لسان الملك تخلص هدایت می نمود. بهترین فضلا و ادبا و خطاطین و مصورین ایران است. در عهد خود ثانی نداشت. بعد از فوت پدرش مشغول اتمام نسخ‌التواریخ شد. در خدمت ناصرالدین شاه و مظفرالدین به مقامی بلند رسید. در سنهٔ ۱۳۲۲ در سن شصت و هشت در طهران وفات کرد و در جوار مقبرهٔ امام زاده یحیی مدفون شد. تاریخ حضرت سجاد (ع) کتاب ادب، کتابی در اخلاق، رساله در شطرنج، رسالهٔ خوش نویسان، کتابی در القاب دیوان، اشعار و غیره نگاشت. ماده تاریخ آن مرحوم «مرحوم ملک المورخین» در اواخر ملقب به ملک المورخین شد.

فتحعلی خان صبا - فتحعلی خان ملک الشعرا متخلص به صبا کاشانی از بزرگترین شعراء فصحای عالم است. متجاوز از دوست هزار شعر از آن مرحوم به جای مانده، از آن جمله کتاب شاهنشاه نامه و کتاب لیلی و مجنون. به علاوه قصایدی چند که کتاب علیجده دارد باقی گذارده. در عهد سلطنت فتحعلیشاه قاجار منصب ملک الشعرائی داشت و یکی از وزرای آن عهد بود. دیوان خداوند نامه بهترین یادگار اوست. در سنهٔ ۱۳۳۸ در طهران وفات کرد.

سهیل - میرزا عبدالرحیم خان ضرابی کلاتر پسر مرحوم میرزا ابراهیم ضرابی کاشانی متخلص به سهیل و در فن نقاشی و ترسل و شعر و خط نستعلیق ممتاز عهد خود بود. از کاشان برای خدمت به دولت به طهران رفت، در ادارهٔ پلیس منصب کلاتری یافت و در سنهٔ ۱۳۰۸ در طهران در سن شصت و پنج وفات کرد و در جوار امام زاده یحیی (ع) مدفون شد. حالیه پسر

از اوباقی مانده از آن جمله علی قلی خان نبیل الدوله وزیر مختار سابق اتا زونی، مهندس الممالک - میرزا نظام الدین خان مهندس الممالک بن مرحوم میرزا ابراهیم خان در اوایل سن به پاریس رفت. علوم ریاضی را به درجه کمال رسانید. هشت جلد کتاب در هندسه تجلیلی نگاشت. به مقام وزارت رسید. در سنه ۱۳۳۲ در سن هفتاد و چهار سالگی در طهران وفات نمود. در جوار امامزاده یحیی (ع) وفات کرد.

شریف الدوله - میرزا زین العابدین شریف الدوله برادر بزرگ مهندس الممالک از شاگردان خوب پاریس است. در طهران در وزارت خارجه مستخدم بود. در حکمت الهی و طبیعی یگانه عهد خود بود. در این باب تألیف دارد. در عهد سلطنت مظفر الدین شاه در طهران وفات کرد.

مدیر جبل المتین - آقا سید جلال الدین حسینی کاشانی متخلص به ادیب به هندوستان رفت و روزنامه جبل المتین را تأسیس کرد و نیز نسخه به زبان انگلیسی نوشت. مسککش در کلکته است. در سنه ۱۳۱۶ از طرف دولت ملقب به مؤند الاسلام شد.

آقای سید فرج الله ادیب - آقا سید فرج الله ادیب کاشانی در فن ادب معروف در شاعری تغلص «جمره» نمود. حضرت خامس آل عبا (ع) را دو بست و بیست و بیست و نهمین مرثیه ساخت در سنه ۱۲۹۷ در طهران به طبع رسید. سال عمرش به هفتاد و اند رسید.

موتمن الاطباء - میرزا زین العابدین خان موتمن الاطباء پسر مرحوم میرزا ابوالحسن ضرابی کاشانی از اطباء حضور ناصر الدین شاه بود. در عمل پدی معروف و در فن بیرون آوردن سنگ از مثانه ثانی نداشت. در سنه ۱۳۲۶ در طهران وفات نمود.

آقا سید مصطفی مجتهد حاجی سید مصطفی مجتهد حجه الاسلام پسر مرحوم آقا سید حسین مجتهد کاشانی ساکن طهران برای تکمیل علوم دینی به عتبات عالیات رفت و در آنجا به مقام حجه الاسلامی رسید. رساله تقلیدیه اش به طبع رسیده. تألیفات دیگر هم دارد. ادیب و فقیه ممتاز بود. خط شکسته را خوب

نوشت در سن هفتاد سالگی در سنه ۱۳۳۶ در عتبات عالیات وفات کرد.

مشرقی- میرزا محمد حسین مشرقی از شعراء و عرفای غفاری کاشانی است. ابتداء نوکری دیوان داشت. بعد داخل عرفان شده و در مزرعه برز آباد کاشان در خانقاهی سکونت اختیار کرد. در تصوف «محتاج علی» تخلص مینمود. در عهد ناصرالدین شاه وفات کرد. دیوان اشعارش به طبع رسیده.

صنیع الملک- میرزا ابوالحسن خان صنیع الملک غفاری کاشانی فن نقاشی در اروپا آموخت. صور ممتاز از آثار او در ایران و اروپا باقی است. در سن پنجاه در سنه ۱۲۸۷ وفات در طهران کرد. در سر مقبره آقا مدفون شد.

سپهر دوم- میرزا عباس قلی خان متخلص به سپهر ملقب به مشیر افخم پسر مرحوم میرزا تقی سپهر لسان الملک است. تتبع تاریخی خوب است. کتب زیاد در تواریخ نگاشته. در دوره مظفرالدین شاه ملقب به وزیر تألیفات شد. در سنه ۱۳۳۸ سنش بالغ به هفتاد است.

رضی الدین خشاب- رضی الدین کاشانی متخلص به خشاب از شعرای عهد کمال الدین اسمعیل است. مداح شاه غیاث الدین بود. دیوانش یکهزار بیت است.

بابا افضل الدین- بابا افضل الدین در حکمت و شاعری معروف در عهد خواجه نصیرالدین طوسی زندگانی داشت. خواجه محض خاطر او قدغن کرد که به کاشان اذیتی نرسانند. در قریه مرق از قرای کاشان بدرود دار فنا را گفته.

کمال الملک- میرزا ابوتراب خان^۲ غفاری کاشانی، ملقب به کمال الملک یکی از اشخاص فوق الطبیعه در فن نقاشی و حجاری می باشد. در اروپا تکمیل نمود. حکمت طبیعی را بخوبی فرا گرفته در طهران رئیس مدرسه مستظرفه نقاشی می باشد.

۱- اصل: تطبع ۲- نام آن مرحوم محمد بوده است

آثار فوق‌الطبیعه از او بجای مانده در سنه ۱۳۳۸ سنش بالغ به پنجاه و پنج است.

خانواده‌های معروف کاشان - نراقی، طایفه ضرابی، سادات رضوی،

سادات موسوی. سادات حسینی، سادات لاجوردی، تبریزیان، خانواده عبدالآن (کذا)، خانواده شیبائی، خانواده شیخ‌الاسلامی، خانواده وزیر، سادات طباطبائی، طایفه خان‌جانی، سادات حاج‌میر ابوالقاسمی، سادات کرسوی.

سابقاً اهل علم و حرفت و شعر و نقاشی در کاشان زیاد بودند، از آن جمله مرحوم میرزا زین‌العابدین مستوفی که به پایه میرنوشت، که سنگ‌قبر فتحعلی‌شاه خط‌آن مرحوم است.

شاعر این دوره یکی بیضائی است. امش میرزا علی محمد متخلص به بیضائی، پسر مرحوم محمد رضا ابن محمد متخلص به روح‌الامین از شعرای کاشان است. مولدش در آن بلوک کاشان در سنه ۱۲۹۹. در اداره مالیه مستخدم است. سخن‌ساز و مجله‌پرداز است. تاریخ زندگانی خود را به نظم در آورده و موسوم به هدیه‌الاصحاب می‌باشد.

عبدالله خان ضرابی نقاش - عبدالله خان پسر فتح‌الله خان ضرابی کاشانی کر و لال مادر زاد است. در فن نقاشی خصوصاً شبیه‌و‌دورنما سازی تکمیل است. در این سال سنش بالغ به پنجاه و پنج می‌باشد.

شکوه علوم انسانی و وظائف تربیتی

آمال جامع علوم انسانی

مؤسس قالی برجسته

میرزا سید رضا خان پسر مرحوم میر ابوالقاسم کاشانی از طایفه خانیان در فن نقاشی و قالی‌بافی کمال مهارت را دارد. درین سال سنش قریب به سی می‌باشد. قالیچه برجسته از مخترعات خاطر اوست.

سابقاً مؤسس قالی برجسته حاج ملاحسن معروف به محتشمی بود.

اسفندماه

معمول اهالی کاشان است که در شب اسفندماه که سی و پنجم روز به اول حمل است جشن می گیرند، بلکه از شب عید نوروز ساعی تر می باشند. آن شب را غذاهای خوب و ماهی می خورند. اورا عید اول گویند. شب اول حمل را عید دوم دانند. این شعر را هم میخوانند.

زائیدن گوسفند است

اسفند است و اسفند است

جوزاغند چه شیرین است

گوسفند طرف قین است

***

ندیم باشی - برادر مرحوم محمودخان ملک الشعراء و از شعراء و خطاطین نمره اول است. از اشخاص متدین بود. در عهد سلطنت ناصرالدین شاه در طهران مسکن داشت. در آن جا هم وفات کرد. سالش بالغ به هفتاد است. قطب آقاسید عبدالباقی قطب امام و مدرس مدرسه سلطانی اهل باطن و تقوی بود. کشفیات زیاد از او نقل می نمایند. از سلسله سادات کرسی کاشانی است. مسجد کرسی را خصوصاً شخصی برای او ساخته. سالش بالغ هفتاد و پنج. در اوائل عهد ناصرالدین شاه در کاشان وفات کرد. حمل به نجف اشرف شد. ملک المورخین.

۲۵ حمل پبچی نیل ۱۲۹۹ توسط اداره معارف تسلیم کتابخانه شده است. عون الوزاره. مهر اداره کتابخانه معارف.

پوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی